

- összeálltak, mint lovak az árnyékban – összeköltöztek, vadházasságban élnek
- röhög, mint a ló – hangosan, csúnyán kacag

Közmondások:

- nyomtató lónak nem kötik be a száját – ki amivel foglalkozik, dolgozik, abból fogyaszt is
- a ló is jobban megy hazafelé – az ígásállat is érzi, amikor hazafelé tart, hasonlóképpen az ember is hazafelé szokott igyekezni
- közös lónak túros a háta – ha valami közös tulajdonban van, hamarabb elromlik, tönkremegy, károsodik, mert nem vigyáznak rá, mindenki csak hasznot szeretne húzni belőle, és nem a karbantartásával, gondozásával törődik
- ló döglök, hám ürül s mindenkire sor kerül – néha ki kell várni, hogy megüresedjen pl. a munkahely, hogy más elfoglalhassa, de lassan sorra kerül mindenki
- ha ló nincs, számár is jó – 1. ha nincsen ott a megfelelő személy, más is megteszi; 2. hogyha nincsen kéznél a megfelelő eszköz, szerszám, nincsen más megoldás, lehetőség, alkalmilag egyébvel, akár oda nem illővel vagy rossz, gyengébb minőségűvel is helyettesíthető, csak hogy a célt elérjék; ez is jó lesz, ezzel is megelégedünk
- szegény ember csitkója hamar ló – a szükség rákényszeríti az embert olyasmire is időnap előtt, amit másképpen kellene tennie amúgy
- ajándék lónak ne nézd a fogát – az ajándékra nem szokás, nem illik rosszálló megjegyzést tenni
- a jó lónak nem kell ostor – ki amivel foglalkozik, nem kell arra bízni, ha jól akarja végezni a munkáját
- a lónak négy lába van, mégis megbotlik – még az is követ el vétséget, akiről nem is gondolnánk
- a százforintos ló is megbotlik – mindenki hibázik, téved, még az is, akiről nem is gondolnánk
- a jó ló vagy megvakul, vagy megsántul – a legjobb állatnak, vagy a legjobb, legértékesebb embernek, mesternek is idővel csak lesz valami hibája, betegsége (általában tréfás öngazolásaként hangzik el)
- akinek lova nincsen, járjon gyalog – akinek szerényebbek az anyagi körülményei, érje be azzal (A monda szerint József császártól azt kérték a gagyiak, adja rendeletbe, hogy akinek lova nincsen, az járjon gyalog. A császár persze teljesítette a különös kívánságot, mivel teljesen ésszerű ez a megoldás. Csak arra nem gondolt, hogy amikor ő érkezik Gagyba, akkor éppen az általa aláírt rendelettel bújnak ki a gagyiak a kötelező fogatállítástól. A történetet Dósa Dániel verselte meg.)
- egy seggel két lovat nem lehet megülni – egyszerre nem lehet két dologgal foglalkozni
- mindig azt a lovat ütök, amelyik a legjobban húz – attól várnak el többet, illetve arra bíznak többet, aki rendszeren, megbízhatóan dolgozik

Regula:

- a lónak zab kell, nem ostor – a lófélét táplálni, gondozni kell ahhoz, hogy hasznot hajtson, nem pedig csak lelketlenül hajtani, kihasználni, hiszen a jól tartott állat verés nélkül is teljesíti gazdája parancsát

P. Buzogány Árpád

„Nála ez a kincs úgy terem, mint másutt a burján.”

Rugonfalvi Kiss István (történész, egyetemi tanár) az udvarhelyszéki Rugonfalváról eredő Kiss család leszármazottja. Gyimesfelsőlokon született 1881. január 14-én. Felsőfokú tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karán, latin–történelem szakon végezte. Bölcsészdoktori diplomáját 1904-ben szerezte meg. 1907-ben családot alapított. Fábri Jolánnal kötött házasságából két fia született, István és András. 1911-ben a Debreceni Református Kollégiumban létrehozott bölcsész-fakultás munkatársa lett, folytatva oktatói munkáját az intézmény állami tudományegyetemmé való alakítása után is. Az első világháború idején, 1916-os felmentéséig két évet szolgált az orosz, majd az olasz fronton. A világháborút követően a debreceni bölcsészettudományi kar dékánjaként folytatta tevékenységét. A második világháború idején, a front közeledtével Budapestre menekült. Kéziratai nagy része megsemmisült. Élete utolsó éveit Biharkeresztesen töltötte 1957-ben bekövetkezett haláláig. Debrecenben temették el.

Számos tanulmány, önálló kötet szerzője. Művei közül: *II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemmé választása* (Bp., 1906); *A magyar helytartótanács története I. Ferdinánd korában* (Bp., 1907); *Az utolsó nemesi fölkelés* (I-II. Győr, 1909–1911); *Bethlen Gábor életrajza* (Bp., 1922); *Trónbetöltés és ducatus az Árpád-korban* (Bp., 1928); *Az egységes magyar nemesi rend kifejlődése* (Bp., 1932); *Parainézis* (Bp., 1932) stb. Kiadatlan kéziratai a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kézirattárában találhatóak (Rugonfalvi Kiss István iratai. Ms. 146.).

Rugonfalvi legismertebb műve *A nemes székely nemzet képe* című háromkötetes munka, amely 1939-ben Debrecenben jelent meg. *A székely föld és székely nép* címet viselő második kötet 12. fejezetében a szerző a székely humor jellemzésére vállalkozott. Saját bevallása szerint könyve e téma tárgyalása nélkül nem lenne teljes, hiszen „a székely nép életét [...] átszövi és ékesíti a humor. Nála ez a kincs úgy terem, mint másutt a burján.”

A fejezet megírásához Dani báb, dr. Hosszú Zoltán (1897–1944) színészt, játékmestert kérte fel. (Hosszú Zoltán 1925-ben végezte el az Országos Színészegyesület színésziskoláját. Innen Forgács Rózsi Kamaraszínházához került, majd 1926-ban a Nemzeti Színház szerződtette. 1939-ben rendezett a Belvárosi Színházban. Epizodistaként volt ismert. *Dani bá* néven hangversenyeken sikerrel konferált, de filmekben is szerepelt.) Végül barátjának nem sikerült befejezni az anyagot, ezért azt maga egészítette ki. Munkája során sajnálattal tapasztalta, „hogy a régi feljegyzések kevés vonást őriztek meg a népeletről. A tudomány olyan későn figyelte fel a néprajzi és néplélektani sajátosságokra, hogy sok ősi kincs veszendőbe ment, gyűjteményeink a közelmúlt kincseit is nagyon fogyatékosan őrzik”. A szerző gimnazista korában maga is gyűjtött anekdotákat, amelyek azonban nagyrészt elvesztek, elkallódtak. Ezért a fejezet megírásakor nagyban támaszkodott már megjelent kiadványokra: Mátyás Sándor: *Székely Humor* (Temesvár,

1889), Péterfy Tamás: *Nete ne!* (Budapest, 1910), Csulak Lajos: *Góbéságok* (Budapest, 1902).

A következőkben a Rugonfalvi Kiss István által válogatott tréfás történetekből közlünk néhányat.

*

– Jó az Isten, jót ad – mondja az egyik székely a másikkal –, de jobb is van az Istennél!

– Hogy beszélhetsz ilyet, te istentelen!?

– Csak úgy, hogy kendnek van egy hitván lova, melyet Isten adott, de adhatott volna jobbat is, mert van nála jobb is elég.

*

Korondi fazékkal megrakott szekéren ereszkedik lefelé a Kalondán egy székely ember. A lovak megriadnak a szembejövő autótól, a szekér az árokba fordul. A fazekak diribdarabra törtek. A székely látva, hogy egész vagyona odalett, felszól az ég felé nagy keservesen:

– Ne félj Isten, te sem fogysz ki a szegény emberből.

*

Nagy záporosó volt az alfalvi határban. A hegyi patakok megdagadtak, mindent elsepertek útjukból. Egy legény egy bokorba kapaszkodott, nehogy az ár elsodorja. Amint ott gubbaszkodik, hát látja, hogy a víz víz egy keresztet. Hozzákap, de nem érhet el. Hanem, hogy valamit mégis segítsen, utána kiált a keresztnek:

– Uram, Jézus, ne hagyd magad!

*

Csíksomlyón világraszóló nagy búcsúk szoktak lenni. Köztudomású, hogy a búcsút az ájtatos résztvevők gyakran fogadással szokták megjárni. Egyik például felfogadja, hogy éhen, szomjan teszi meg, vagy csóré térden megkerüli a kálváriát négyszer stb. Lemhényből is összeszedelőzködtek az atyafiak többen s elmentek a búcsúra. Amint a körmenet megindult, ott mentek közbül a lemhényiek is, maguk előtt tartván az énekeskönyvet, szent zsoltókat énekelvén abból. Az esőnek azonban meg van az a rossz szokása, hogy szereti a vásárt és a búcsút. Elkezdett szitálni most is, megzavarta a processzust. De Csíkban az esőt nem veszik nagyon komolyan, mert egyszerűen védekeznek ellene. Most is a férfiak legyűrték kalapjuk karimáját, kifordították az ujjast, a nők pedig a felső szoknyájukat hátulról felborították a fejükre. Egyik lemhényi asszony is ezt cselekedé, majd áhítatos képpel tovább lépkedett, fújta szíve szakadtából a szent éneket. Nagy buzgalmában dehogyan vette észre, hogy véletlenül a rokolyájával együtt felfordította az inget is. A feltárló panorámát azonnal észrevette a közvetlen után jövő fiatal pár. Az asszonyka oldalba bökte az urát, hogy: Ne! Jó lenne szólni neki! A férj azonban komolyan rászólt: Hagyj békit, met hátha úgy fogadta!

Arról nem szól a krónika, hogy a fogadást tisztelte-e vagy a kilátás nyerte meg tetszését.

*

Egzaminálta a székelyt a papja a katekizmusból.

– Egy kérdést teszek fel magának, ha megfelel, nem bánom, ha maga is kér tőlem valamit.

– „Halljuk!” – mondja az atyafi.

– Meg tudná-e mondani, hogy ki volt az apja Jézus Krisztusnak?

– Jézus Krisztus Isten fia, a nevelőapja volt József ácsmester – felelte a székely.

– Jól van – felelte a pap. – Most kérdezzen maga.

– Akkor mondja meg a tiszteletes úr, hogy ki volt az én apám?

*

– „Hí, hó ide nye, hogy a medvék egyenek meg!” – kiált a hermányi székely a rosszul szántó ökörré.

Csak mikor kiszaladt a száján a szó, akkor vette észre, hogy milyen rosszat kívánt magának. Bűnbánó képpel tekintett fel az égre s alázatosan felfohászkozott: Uram, ne hallgasd meg, met drága az ökör!

*

Úrvacsorát osztott az öreg tiszteletes. Az áhítatoskodók között ott állt Nyeső Mózes uram is, ki világ életében arról a gyengéjéről volt nevezetes, hogy az üvegnek szeretett a fenekére nézni. Mikor a tiszteletes átnyújtotta neki a kelyhet, melyből – tudvalevőleg – csak egy kortyot szokás inni, Mózes bá fenéig ürítette. A tiszteletes nem hagyhatta szó nélkül a botrányt; templomozás után behívatta és szelíden megdorgálta. Mózes bá kevés megbánást mutatott, sőt büszkén felelte: Tiszteletes uram, tudja-e? Én az én Jézusomért még három ilyen pohárral is meginnám!

*

– No, Pista bá! Valék a templomba, de kevesen valának.

– Oh, hadd el te Dénes! Az embernek egész héten zakatol az asszony a fülbe; az az egy vasárnap vóna, hát akkor es agyonszidassa magát a szószékről!

*Miért kerülik a templomot?
Péterfy Tamás: Nete ne! Bp., 1910. 12.*

A két tekergő
Péterfy Tamás: *Nete ne! Bp., 1910. 1.*

*

Éppen a templom közelében vala Mózsi bá földje. A plébános az ablakból látja, hogy Péter és Pál napján erősen dolgozik Mózsi bá. Ráküldi a csendőrököt, hogy küldjék haza. A csendőrök megszólítják az öreget:

– „Ma ünnep van! A templom közelében nem szabad dolgozni!”

– Miféle ünnep? – kérdezi az öreg, mintha nem tudná.

– „Péter és Pál szentek napja.”

– Ó, az a két tekergő! – válaszol az öreg. – Hát ezek hol voltak Mindszentekkor, amikor mindegyiket megünnepeltem? Ilyenkor, szorgos munkaidőben henyéljek miattuk?

De azért félbehagyta a dolgot!

*

Két székely illogat a korcsmában, egy öregebb és egy fiatalabb.

– Hallotta-e Jancsi bá – kérdi a fiatal –, hogy Csiri Feri bá meghótt?

– Én nem – felel a más.

– Met meg. Hát azt hallotta-e, hogy testámentumot is csinált?

– Én nem – felelte ismét az öreg.

– Met csinált. Úgy hagyta, hogy aszongya: azt a tehént, aki elbogárzott, hagyja az öccsének, ha megkerül, s ha meg nem kerül, akkor az eklézsianak.

*

Valamikor a Székelyföldön divatozott a vérbosszú; elég későn tudták kiirtani. A bosszúállás hajlandóságát azonban

semmi hatalom ki nem irthatja. Újabb időben azonban szelídült a lelke és a bosszúja is, sokszor lehüti azt egy jó tréfával. Nem is olyan rossz, jót nevetni azon, aki rosszat tett velünk.

Tuké Mózsival megtörtént az a csúnyaság, hogy a dulló úr huszonötöt veretett rá.

Egyik bűne az volt, hogy az uraságtól a dullónak küldött Carbonet bort kárbament bornak nevezte. Szerinte az ügyvédnek és a dullónak, szóval amint ő szokta mondani: a „tentanyalók”-nak küldött ajándék mind „kárbament”.

Bosszúálláson törte nagy fejét a huszonötért. Nem is gondolkozott hosszasan, megvolt a jó alkalom, és ő azt a viláért el nem szalasztotta volna.

Szenvedélyes vadász és rövidlátó volt a dulló, erre alapította bosszúját Tuké Mózsi bá. Meg is tehetete igen könnyen, mert hát abban az időben még igen nehezen lehetett egy alkalmas „pápaszemhez” hozzájutni.

Szép birtoka, szép kastélya volt a tekintetes úrnak, melynek hatalmas kertjében egy nagy halastó volt.

Egyszer csak beszalad Mózsi bá a dullóhoz!

– Tekintetes uram!

– No, mi baj Mózsi bá?

– Hogy baj, az éppen nincsen, inkább haszon, met a tó telenős-teli van vadrécékkel.

– Jól van hát, no. Hozd ki a puskámot. Aztán jere, mutasd meg a récéket.

Vígan mentek le a kertbe, hol egymás után puffogtatta le a rucákat a dulló. Hanem mégis furcsa volt neki, hogy a lövésre nem igen röptek el a még élő jószágok.

– Mózsi, hé, eredj, szedd ki a lelőtt rucákat! Hallod-é?

Nem felel senki. Néz széjjel a dulló, sehol egy lelket nem lát. Mózsi bá kámfor lett.

A nagy lövöldözésre éppen akkor érkezett hátra a kocsis.

– No, te Jancsi, menj be és szedd ki nekem ezeket a vadrécéket.

– Nincs ott vadréce, hiszön azok a mi fajrécéink, amit idegön országból hozott vót, s olyan erősen féltött a tekintetes úr.

*

Az elmúlt századokban, mikor a parajdi és más sóbányák nem voltak olyan szoros állami kezelés alatt, az udvarhelyszékiek, ha csak lehetett, sőt kaparintottak maguknak házi szükségleteikre. Ebben az időben történt, hogy egy idegen úr valamely faluban fuvarost keresett, kivel tovább utaznék Csík felé. Bement egy házhoz, ahol csak egy fiú volt honn.

– Hol van édesapád? – kérdezte.

– Nincs honn, elment! – felelte a fiú.

– Mikor jön haza? – kérdezte az úr ismét.

– Ökeme bizony – felel a fiú – ha horgason jó, estére itt-hon lesz, de ha igyenesen talál, akkor csak hat hónap múlva.

A feleletnek az a magyarázata, hogy sőt lopni volt az atyafi, s ha a horgas – kerülő – úton jó, akkor estére hazaér, de ha az egyenes úton, akkor elfogják, és hat hónapig bezárják.

